

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

สังคมไทย เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีน ซึ่งยังมีลักษณะซับซ้อนจากกลุ่มภาษาที่ต่างกันออกไปอีก อาทิ จีนแต้จิ๋ว จีนและ จีนกวางตุ้ง จีนฮกเกี้ยน และจีนไหหลำ จีนต่างกลุ่มภาษาเหล่านี้มีลักษณะเด่นทางภาษาพูดและวัฒนธรรมบางอย่างที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มตนเองอย่างน่าศึกษา แต่เท่าที่ผ่านมาการศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรมจีนแต้จิ๋ว มีความโดดเด่นและแพร่หลายมากกว่าจีนกลุ่มภาษาอื่น เนื่องจากมีจำนวนประชากรมากและกระจายแพร่หลายในทุกภูมิภาคของสังคมไทย

ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของจีนกลุ่มภาษาต่างๆ นี้ นอกจากภาษาพูดแล้วยังมีวัฒนธรรมด้านพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีรดน้ำ ซึ่งแม้จะเป็นพิธีกรรมที่จีนทุกกลุ่มภาษาให้ความสำคัญกว่าพิธีกรรมในวงจรชีวิต (Rite of Passage) พิธีอื่นๆ เนื่องจากเป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิตาคุณต่อบรรพชนผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญที่ชาวจีนยึดมั่นอย่างแน่นแฟ้น แต่ละวัยและยุคของแต่ละขั้นตอนก็มีความแตกต่างกันในจีนกลุ่มภาษาต่างๆ เท่าที่ผ่านมามีรายงานการศึกษาพิธีรดน้ำ จีนแต้จิ๋ว จีนและ จีนฮกเกี้ยน แต่ก็ยังขาดการศึกษาพิธีรดน้ำจีนไหหลำ จึงจำเป็นต้องศึกษาอย่างละเอียดและเร่งด่วน เพราะบุคลากรที่เป็นผู้รู้ในวันจะหายาก แม้พิธีกรรมเองก็ไม่ค่อยมีผู้จำหาไปทำมากเท่าในอดีต

ดังนั้น การศึกษาตีความเรื่องพิธีรดน้ำ หากสามารถทำได้ในรายละเอียดแต่ละขั้นตอนแล้ว เราจะวิเคราะห์เชื่อมโยงและให้คุณค่าความหมายต่อโลกทัศน์ ความเชื่อ วิถีชีวิตของเจ้าของพิธีกรรมนั้นได้อย่างน่าสนใจ และสิ่งนี้เป็นกลไกทางสังคมหรือเป็นเครื่องมือทางสังคม ที่ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เกิดกรอบเกณฑ์ทางสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ และย่อมมีผลต่อการสร้างจริยธรรมให้กับสมาชิกในสังคม โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับคุณธรรมกตัญญู เช่นที่ปรากฏในพิธีรดน้ำจีนไหหลำ คือ พิธีโก้ยเกียด (การแก้กรรมให้กับผู้ตาย) หรือพิธี ผั่วว้วยเหลี่ยนสี่ (พิธีล้างอ่างโลหิตมารดา- เฉพาะผู้ล่วงลับผู้ทำหน้าที่ให้กำเนิดบุตร) ซึ่งสะท้อนความสะเทือนใจของบุตรในภาวะที่มารดากำลังตั้งครรภ์ ต้องมีความอดทนอย่างสูง สิ่งนี้อาจวิเคราะห์ในเบื้องต้นว่าพิธีรดน้ำจีนไหหลำหนึ่งเป็นมรดกที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมกตัญญู เพื่อให้ลูกหลานรำลึกถึงพระคุณบุพการี จึงไม่ลืมที่จะสอดแทรกข้อคิดหรือคุณธรรมกตัญญูลงไปด้วย เป็นการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ไปโดยปริยาย

การศึกษาเพื่อนำไปสู่ความชัดเจนถึงการรื้อฟื้นประเพณีรดน้ำเด็กขึ้นมาปรับเปลี่ยนหรือศึกษาความคิดที่แฝงเร้นอยู่ในพิธีรดน้ำ โดยเฉพาะเรื่องของคุณธรรมกตัญญู น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่ง

ของสังคมปัจจุบัน ด้วยเหตุที่สังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับระบบเทคโนโลยีทันสมัยจนละเลยความสำคัญของคุณธรรม คือเน้นวัตถุมากกว่าจิตใจ ความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติแวดล้อมที่ดี ของผู้คนที่ดี นำมาสู่ภาวะวิกฤต สับสน และเหตุที่ใช้คำว่า ปรับเปลี่ยน ก็เนื่องจากรูปแบบหรือขั้นตอนบางส่วนของพิธีกรรมไม่ผู้มีความจำเป็นหรือยืดยาวเกินความจำเป็นหรือหาเค้าความหมายเดิมไม่ได้เสียแล้ว ที่ยึดถือปฏิบัติมา ก็ด้วยเหตุผลของ “การทำตามกันมา” หรือ “ทำตามประเพณี” เท่านั้น การทำตามกันมา โดยหาเหตุผลรองรับไม่ได้นั้น ย่อมเป็นหนทางให้บุคคลบางพวกบางหมู่แสวงหาผลประโยชน์โดยไม่ชอบธรรม และทำให้คุณค่าความหมายของพิธีกรรมพลิกผันไป

ในขณะเดียวกัน การศึกษารากเหง้าหรือมูลเหตุของพิธีดังกล่าวย่อมเอื้อประโยชน์ต่อการสะสมข้อมูล ความรู้ โดยเฉพาะทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีน ได้อีกโสดหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ ความคิด ของชาวจีน โดยเฉพาะคุณธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูซึ่งสะท้อนผ่านพิธีกรรม
2. เพื่อทำความเข้าใจ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ของชาวจีนไหหลำในสังคมไทย เป็นการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับจีนศึกษาในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและบทบาทหน้าที่ของพิธีเด็กจีนไหหลำในสังคมไทย
4. เพื่อบันทึกพิธีกรรมเก่า ในรูปของวีดิทัศน์ อันนับเป็นหลักฐานการศึกษาที่เคลื่อนไหวได้

ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแนวมานุษยวิทยาวัฒนธรรม จึงเน้นการทำงานภาคสนาม โดยเฉพาะในบริเวณที่ใช้ประกอบพิธีกรรมคือ วัด ซึ่งในที่นี้กำหนดวัดตามที่มีเจ้าภาพประสงค์ให้มีพิธีเด็กจีนไหหลำ คือ วัดหินกรนิมิตร จังหวัดนนทบุรี วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ และเนื่องจากสาระของพิธีกรรมยังมีรายละเอียดแตกต่างระหว่างผู้ตายชาย และผู้ตายหญิง จึงเพิ่มวัดบางซอบอ่อนนุช กรุงเทพฯ ด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามขอบเขตการวิจัยที่กำหนดไว้กว้างๆ ดังนี้

1. เฉพาะพิธีเด็กจีนกลุ่มภาษาไหหลำ เท่านั้นที่ยังรับประกอบพิธีอยู่ในปัจจุบัน
2. กำหนดสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล
3. จำกัดช่วงเวลาปัจจุบันคือ พ.ศ. 2541-2542 โดยอาจมีการศึกษาหรือสืบค้นข้อมูลในอดีตบ้าง เท่าที่จำเป็นกับการเชื่อมโยงเนื้อหาปัจจุบัน

3. จำกัดช่วงเวลาปัจจุบันคือ พ.ศ. 2541-2542 โดยอาจมีการศึกษาหรือสืบค้นข้อมูลในอดีตบ้าง เท่าที่จำเป็นกับการเชื่อมโยงเนื้อหาปัจจุบัน
4. กำหนดกลุ่มบุคคลเป็นผู้ทำพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ บ้างตามสมควร

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. ผู้วิจัยไม่สันถาคารใช้ภาษาจีนไหหลำ แม้ผู้ให้ข้อมูลจะสามารถสื่อสารคำพูดด้วยภาษาไทยได้บ้าง แต่ก็อาจได้ความรู้ไม่ชัดเจนหรือไม่ครบถ้วน โดยเฉพาะภาษาจีนไหหลำ ที่ใช้ในพิธีกรรมหรือเมื่อมีการจำลองเหตุการณ์หลังความตาย ในรูปของการแสดงงิ้ว ซึ่งอาจมิใช่ภาษาพูดในชีวิตประจำวัน
2. ผู้รู้ในพิธีกรรม ตลอดจนอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรมล้วนสูงอายุ หลายท่านที่มีความรู้มากกว่านี้ ก็ถึงแก่กรรมไปก่อนหน้านี้อแล้ว ทำให้สูญเสียความรู้ หรือแนวคิดที่น่าสนใจไป

นิยามตัวแปร

ความกตัญญู

รู้อุปการะที่เขาทำแล้ว, รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของผู้อื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น (พระราชวรานี, 2527 : 78)

พิธีงเด็ก

พิธีกรรมในวงจรชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกับความตาย โดยลูกหลานร่วมกันจัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยเฉพาะคอบุพการีด้วยการว่าจ้างคณะสวดกตเด็ก ซึ่งอาจเป็นพระภิกษุในจีนนิกาย ทำพิธีให้ แต่พิธีงเด็กในจีนบางกลุ่มภาษา โดยเฉพาะกลุ่มจีนไหหลำ ผู้ทำพิธี เป็นฆราวาส และคำนินการทั้งคณะด้วยวิธีรับเหมาทำทุกชั้นคอนของพิธีกรรม (คำว่า เด็ก กำกับด้วยวรรณยุกต์ ๗ ความบัญญัติในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

จีนไหหลำ

จีนกลุ่มภาษาหนึ่ง ซึ่งผู้ใช้ภาษาส่วนใหญ่ ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะไหหลำ ทางตอนใต้ของจีน เป็นคำเดียวกับไหหน่า หรือ ไห่หนาน (Hainan) แต่ในงานวิจัยนี้ใช้คำว่า "ไหหลำ" เป็นหลัก เพราะมีการใช้แพร่หลายอยู่แล้ว

สังคมไทย

ในที่นี้ เจคนาใช้คำว่าสังคมไทย โดยไม่ใช่คำว่าประเทศไทย ซึ่งเป็นความหมายเชิงภูมิศาสตร์ เนื่องจากต้องการความหมายทางสังคมศาสตร์ ซึ่งให้ความหมายว่า สังคมไทยเป็นสังคมพหุลักษณะ (plural society) คือเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าความคิดของชาวจีน โดยเฉพาะในเรื่องของคุณธรรม คติคุณ และการนำมาปรับใช้ในปัจจุบัน
2. เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับจีนศึกษาในสังคมไทย โดยมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติเป็นผู้ศึกษาและเผยแพร่
3. สามารถนำความรู้หรือแนวคิดไปพัฒนาการเรียนการสอน วิชาวัฒนธรรมไทย สังคมไทยใน โลกปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
4. ได้ข้อมูลที่บันทึกเป็นภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงประกอบ ซึ่งจะเป็นหลักฐานการศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมที่หายาก